

De drie GODDELIJKE deugden

Tijdschrift van de heemkundekring
NICOLAUS POPPELIUS
van Ravels, Weelde en Poppel

Vierde jaargang - Verschijnt driemaandelijks

Nr. 16 - 15 juni 2000

HEEMKUNDEKRING NICOLAUS POPPELIUS

Postadres en Museum: Torenstraat 12, 2381 Weelde

Rekeningnummer: 733-3522204-67

Abonnement Tijdschrift + Lidgeld Heemkundekring: 600 frank

BESTUUR:

Voorzitter: Laurent Woestenburger, Beatrijs van Nazarethlaan 2, 2382 Poppel	656993
Secretaris: Ria Verheyen, Welvaartstraat 14, 2300 Turnhout	421839
Penningmeester: Agnes Luyten, Berkenlaan 91, 2380 Ravels	658346
Leden: Jos Nooyens, Overbroek 15B, 2382 Poppel	658636
Frans Slegers, Steenweg op Weelde 60, 2382 Poppel	655751
Peter Van Baelen, Weeldestraat 35, 2381 Weelde	655161
Leo van den Berk, Mierdsedijk 111, 2382 Poppel	656954
Adriaan Van Gils, Klein Ravels 109, 2380 Ravels	655258
Marc Van Gorp, Grote Baan 97, 2380 Ravels	656905
Marc Vermeeren, De Meerkens 10, 2382 Poppel	658838
Magda Vloemans, Turnhoutseweg 2, 2381 Weelde	655156

REDACTIELEDEN:

Bert Bogaert, Tulderheyde 25, 2382 Poppel
Louis Schats, Zandoerleseweg 5, 5511 AA Knegsel (Nederland)
Frans Slegers, Steenweg op Weelde 60, 2382 Poppel
Jos Nooyens, Overbroek 15B, 2382 Poppel
Walther van Hulten, Aarledijk 34, 2382 Poppel
Marc Vermeeren, De Meerkens 10, 2382 Poppel
Laurent Woestenburger, Beatrijs van Nazarethlaan 2, 2382 Poppel

VORMGEVING EN REDACTIEADRES:

Marc Vermeeren, De Meerkens 10, 2382 Poppel

VOORRADIGE PUBLICATIES:

Jaargang 1 "De Drie Goddelijke Deugden": 600 frank
Jaargang 2 "De Drie Goddelijke Deugden": 600 frank
Jaargang 3 "De Drie Goddelijke Deugden": 600 frank
De Drie van het Noorden: 200 frank
Ontwerp omslag: ARTI-LINE Beerse
ISBN: D/1996/4081/1

Inhoudsopgave

1. Het geslacht Baelemans te Ravels en te Weelde	blz.97
2. Herkent u ze nog? Oude klasfoto's van Ravels	blz.104
3. Ravels, Weelde, Poppel "Toen en Nu"	blz.107
4. De Heerlijke Hoeve van Tulder	blz.110
5. Volksgeloof, sagen, vertellingen....	blz.117
6. Intocht van de Franse troepen in Poppel in 1794	blz.120
7. Een zakkaartje van Lier naar Hilvarenbeek uit 1692	blz.122
8. De ontwikkeling van een naam Huybs te Ravels	blz.123

Het geslacht Baelemans te Ravels en te Weelde

door Willem Paulussen (†)

De naam Baelemans werd eertijds "Baerlmans" geschreven en wijst er op dat de oorsprong moet gezocht worden in het nabijgelegen "Baerle" (Baarle-Hertog en Baarle-Nassau). Bij het einde van de 15de eeuw kwam in deze dorpen ook de naam Mierdmans voor. Deze naam stamt af van Hooge- en Lage Mierde, een dorp dat ook aan Weelde grenst. Die eerste naamvermeldingen vonden we in het obituarium van de Sint-Michielsparochie en dit jaargetijdenboek ving aan in 1377 en sloot af in 1581. Ook werd bij de aanvang van de 16de eeuw te Hoogstraten de naam Baerlmans geschreven: Henri Jan Diercs geheeten Baerlmans. Na 1580 kwam de "r" niet meer in de naam voor en werd te Ravels zowel als te Weelde alleen nog de naam Baelemans geschreven. In de volksmond heet die gemeente niet Baarle, maar wel "Baal".

Baerlmans te Weelde

Te Weelde overleed Joannes Baerlmans op 30 november 1516 en weinige jaren later overleed daar zijn echtgenote Joanna, die, vooraleer ze stierf, haar jaargetijde betaalde voor haar zelf en haar zonen: Adrianus en Joannes.

1. Adrianus Baerlmans

Deze zoon van Joannes Baerlmans en Joanna, was schepen-president van de vierschaar te Weelde. Deze schepenbank beschikte over de Hoge, Middelbare en Lage rechtspraak. Van Adrianus zijn vijf zonen gekend: Jan, Peter, Machiel, Adrianus en Cornelius. Machiel en Jan worden een enkele keer vernoemd, toen ze tot momber werden aangesteld over kinderen van familieleden.

Cornelius Baelemans

Hij werd te Weelde geboren omstreeks 1535 want hij studeerde aan de Leuvense universiteit vanaf 1553. Hij was pastoor van Weelde van 1579 tot 1598. Hij werd op 6 september 1598 onder een zerk in de kerk begraven.

Adrianus Baelemans

Deze zoon van Adrianus en Joanna moet te Weelde geboren zijn omstreeks 1541, want hij studeerde aan de Leuvense universiteit vanaf 1559 en trad in bij de Norbertijnen van Tongerlo, waar hij op tweede Paasdag 1561 werd geprofest. In de abdij was hij na zijn priesterwijding subprior en novicenmeester. In 1571 was hij onderpastoor te Vissenaken. Einde 1573 stierf hij te Luik, waar hij tijdelijk de belangen van de abdij van Tongerlo behartigde. Hij werd daar in de parochiekerk van Sinte-Catharina begraven.

II. Petrus Baelemans

Hij volgde zijn vader, Adrianus, op en was Schepen-President van de dingbank te Weelde. Hij is eerst gehuwd geweest met Heilwich Wouter Huybs en later met Maria Jan Jacob Schuermans, een dochter van Jan Schuermans, schepen-president van Ravels. Van hem zijn vier zonen gekend: Jan, Adriaan, Jacob en Wouter. Petrus Baelemans overleed in 1585, want op 7 januari 1585 werd Machiel, zijn broer, tot voogd aangesteld over zijn kinderen en Jan Gijs Koymans tot voogd over zijn weduwe Mayken Schuermans.

Jacob Baelemans

Deze zoon van Petrus Baelemans verloor in april 1583 zijn eerste vrouw Willemijn Janssen. Jacob hertrouwde met Ida Van den Nieuwenhuysen, die eerder weduwe was geworden van Henri Scherders. Zij stamde uit een half-adellijke familie van schouten. Uit deze echt werden geboren: Jan (advokaat), Catharina (gehuwd met Cornelius Van Laeck) en Maria (gehuwd met Jan de Pretere). Catharina, een dochter uit dit laatste huwelijk, trouwde in 1652 met Jan Baptist Christijn, ridder, Heer van Meerbeke en kanselier van Brabant.

Jan Baelemans

Hij was de zoon van Jacob Baelemans en Ida Van den Nieuwenhuysen en werd omstreeks 1585 op het Geeneinde te Weelde geboren. Jan studeerde te Leuven en behaalde het Licentiaat in de beide rechten. In 1625 werd hij aangesteld als secretaris van de Leuvense universiteit en in 1635 notaris van de Heer Conservator van de privileges van die universiteit. Hij was gehuwd met Gertrudis van Schutteput en Heer van het domein Steenwegen. Zijn echtgenote overleed te Leuven in 1639. Jan Baelemans werd begraven in de Sint-Pieterskerk van Leuven op 15 april 1657. Op zijn grafsteen was het familiewapen gebeiteld: "In zilver een rode Sint-Antoniuskruk". Een bewijs van aankoop van zijn ambt te Leuven vinden we in het testament van zijn moeder, Yken Van den Nieuwenhuysen, voor de schepenen van Ravels op 7 oktober 1617: *"... ende voorts Mr.Jannen haren soon geholpen heeft in sijne studeringhe tot Loven ende daerbij langen tijt en Jannen veel heeft gedispenseert. Jacob Baelemans hadde bij sijn doodsbedde begeert dat men in de deylinghe aequaliseren soude bij consent van Mr.Jan op 400 Rijnsgulden geweerdeert en geconsenteert en de selve d'obligatie houdende van 600 Rijnsgulden die soon Jan geleent heeft en sijn officie mee gecocht heeft".*

Zijn nazaten waren ook in de Leuvense Magistratuur werkzaam. Clemens, zijn zoon, was in 1680 Raad en Rentmeester-Generaal van Staten van Brabant. Peter-Lenaert Baelemans, zijn kleinzoon, had ook het licentiaat in de Beide Rechten (J.U.L.) en was Heer van Steenwegen,

het domein van zijn grootvader. In 1727 werd Semetrius Brenaert tot burgemeester van Leuven aangesteld. Baelemans protesteerde tegen die benoeming en de commissarissen van de Raad van Brabant annuleerden ze, en Peter-Lenaert werd in 1727 burgemeester van Leuven. Hij zou dit ambt bekleden tot 1733 maar hij werd in 1730 benoemd tot ontvanger van de Staten van Brabant te Leuven en nam ontslag als burgemeester.

Adriaan Peter Baelemans

In 1582 was hij poorter van Antwerpen en hij stond er ingeschreven als kruidenier. In 1584 trad zijn broer Wouter in zijn naam op tijdens een zitting van de Ravelse schepenbank.

III. Wouter Peter Baelemans

Deze zoon van Peter Baelemans verliet Weelde en vestigde zich te Ravels. Hij was gehuwd met Nelleke Bastiaen Cuylaerts en bezat een boerenerf in de Stoutstraat (de huidige Stadstraat) te Ravels-Eel. Hij werd schepen te Ravels op 19 november 1571 en in 1576 werd hij andermaal in de functie van schepen bevestigd. Hij had zeker vier zonen: Adriaan, Jan, Mathijs en Wouter de jonge. In 1583 was Wouter momber over de kinderen van zijn broer Jacob. Zijn zoon Jan stierf eveneens in 1583 en broer Mathijs was momber over zijn drie onmondige kinderen. Wouter de jonge was in 1579 geboren (in 1615 was hij 36 jaar). Hij was gehuwd met Lisken Adriaan Hendrik Jaspers en op 12 november 1612 werd hij schepen van Ravels. In 1614 kocht hij de stede van zijn ouders in de Stoutstraat.

IV. Adriaan Wouter Baelemans

Deze zoon van Wouter Baelemans was gehuwd met Jacomijne. In 1613 en in 1617 werd hij tot schepen van Ravels aangesteld en in 1627 werd hij er meier van de prelaat van Tongerlo. In 1629 was hij er borgemeester (Taxateur van de grondbelastingen). In 1634 verkocht Adriaan aan zijn zoon Jan, de stede die hij bewoonde voor 3100 gulden.

V. Jan Baelemans

Dit was een zoon van Adriaan Baelemans en Jacomijne. Hij was te Ravels geboren in 1604 en huwde te Vosselaar op 25 januari 1632 Ida Van Laer, een dochter van de Schout van Beerse, Vosselaar en Merksplas. Op 6 februari 1634 kocht Jan voor 3100 gulden, de stede van zijn ouders, samen met Yken, zijn huisvrouw. In 1637 betaalde hij zijn ouders en nadat hij in 1652 nog 455 gulden aan zijn schoonbroer Jan de Brouwer uitkeerde, was de boerderij effen. In 1638 werd Jan door de prelaat van Tongerlo tot meier van Ravels benoemd. Sinds 1614 verloor Tongerlo heel wat rechten over Ravels, want toen kwam het dorp onder het huis van Oranje. Van 1638 tot 1669 heeft het huis van Oranje zich intens met de Ravelse Magistratuur ingelaten en er een schout aangesteld, die het heft in handen hield tot zijn sterfdag in 1669. De periode van 1638 tot 1669 was eerder nefast voor de abdij, maar niettemin behield Tongerlo een meier te Ravels om zekere belangen van de prelaat te behartigen. Jan de Knuyt uit Middelburg was Heer van Ravels en na hem zijn dochter Margareta. Op 3 april 1656 bracht Jan Baelemans zijn onkosten van een reis naar Middelburg binnen bij de Schepenbank van Ravels: 18 gulden en 14 stuivers. Op 8 april 1654 was hij door Philip le Roy, stadhouder van Ravels, tot "vontmeester" aangesteld. Hij moest instaan voor het schutten van het loslopend vee, de eigenaars opsporen en een boete heffen. Toen Jan Buycx in 1669 als schout overleed, werd Jan Baelemans schout voor Oranje. Hij legde de eed af in handen van Jonkheer Peter van Zoutelande op 25 april 1670. Terzelfdertijd bleef hij meier van de prelaat van Tongerlo. Op 18 mei 1673 werd Jan als schout van de prelaat "geconstitueerd" door Frater Alipius Van Veen, provisor van de abdij. In 1681 werd Jan opperweesmomber van de Ravelse weeskinderen. Hij was een bemiddeld man en naast landbouwer was hij ook brouwer. Hij

bezat de ouderlijke stede "De Engel", verder de stede "De Craemmortel", de stede "Het Hoefken" en "De Vinkenslagh" en men kon terecht stellen dat hij een welgesteld grondeigenaar was. Uit zijn echtverbintenis kennen we: Adriaan, die te Mechelen verbleef en een buitenechtelijk kind verwekte bij Elisabeth Beliën die te Dessel verbleef. Verder had hij de zonen Gerard en Peter en de dochters: Catalijn die Cornelis Jan Huybs huwde, Elisabeth die Adriaan Mutsaert huwde en Jenneken die te Ravels op 16 juni 1674 een vreemde soldaat huwde, nl. Petrus Andresen van Funen uit Denemarken. Voorheen was Jenneken een tijdlang begijn geweest te Turnhout. Op de grafzerk van Jan Baelemans in de Sint-Servatiuskerk van Ravels stond te lezen:

52 jaar meier en 20 jaar schout

Oud 86 jaar.

Sterft 18 september 1690 en

Ida Van Laer, zijn huisvrouw,

samen 59 jaar in huwelijken

staat. Sterft 13 januari 1694.

Na zijn dood werden zijn gronden in 7 parten verdeeld, die allemaal rond 3 ha. groot waren. In totaal waren er 6593 roeden grond te delen (22 ha.) en vier gebouwen.

VIa. Petrus Baelemans

Petrus was een zoon van Jan Baelemans en Ida Van Laer. Op 18 mei 1673 werd hij tot secretaris van Ravels beëdigd door Frater Alipius Van Veen, provisor van de abdij van Tongerlo. Voor zijn huwelijk had hij een zoon verwekt bij Petronella Janssen; die zoon heette Jan Baptist en werd te Ravels gedoopt op 23 september 1683. De vader werd in de doopakte genoemd. Petrus huwde Petronella Janssen op 22 december 1687 en het huwelijk werd ingezegend in de Lieve-Vrouw-Kathedraal van Antwerpen. Op 9 mei 1705 werd Petrus koninklijk en erfelijk notaris te Ravels. Hij verzocht op 17 januari 1717, de koning van Pruisen, die toen Heer was van Ravels, om "survivaance" of recht van opvolging te willen verlenen aan zijn zoon Jan Baptist. Petrus Baelemans overleed te Ravels op 8 november 1719 en werd daar in de kerk onder een grote grafzerk begraven. Petronella Janssen overleed er op 30 juni 1744. Buiten het voorkind Jan Baptist werden te Ravels volgende kinderen geboren:

Maria, geboren te Ravels op 8 december 1688

Elisabeth, geboren te Ravels op 6 april 1690

Petrus, geboren te Ravels op 31 juli 1691 en er gestorven op 26 december 1704.

Elisabeth huwde te Ravels op 10 oktober 1716 Willem Van den Oever uit Wortel, die op 17 mei 1721 stadhouders van Ravels werd. Op 5 april 1723 overleed Willem Van den Oever te Ravels en hij werd in de kerk begraven. Zij hadden een zoon, Petrus-Antonius Van den Oever, geboren te Ravels op 1 mei 1722. Hij was in 1740 ingeschreven aan de Leuvense universiteit en werd later priester. Elisabeth Baelemans overleed te Ravels en werd in de kerk begraven. Na de dood van haar man werd zij Vrouw van Ravels en bleef die naam behouden zo lang ze leefde (Domina Elisabeth Baelemans sepulta in templo, Ravels 19 april 1763).

VII. Jan Baptist Baelemans

Hij werd te Ravels geboren als onwettige zoon van secretaris Petrus Baelemans en Petronella Janssen op 23 november 1683. Op 24 november 1719 werd hij tot secretaris van Ravels benoemd en de aanstelling werd door Frederik-Willem, koning van Pruisen, bekrachtigd. Jan Baptist huwde Anna Van Ishoven te Beerse op 17 december 1717. Te Ravels werden uit deze echt acht kinderen geboren, waarvan de oudste vier jong stierven:

1. Petrus Servatius, geboren op 10/9/1719, overleden 15/5/1730
2. Jan Frans, geboren op 5/7/1721, overleden 25/1/1722
3. Maria Elisabeth, geboren op 30/12/1722, overleden 29/8/1730
4. Anna Catharina, geboren op 17/6/1724, overleden 20/5/1725
5. Petronella, geboren op 19/5/1726 en gehuwd.
6. Anna Catharina, geboren op 7/8/1728
7. Guilielmus Lambert, geboren op 4/5/1730 en gehuwd.
8. Maria Elisabeth Gregoria, geboren op 12/3/1734.

Petronella was gehuwd met Cornelius Havermans en hun zoon Christiaan was in 1782 ingeschreven aan de Leuvense universiteit. Hij werd geneesheer maar overleed reeds in 1791. Jan Baptist overleed te Ravels op 15/4/1744 en werd in de kerk begraven. Anna Van Ishoven overleed er op 19/11/1743. Na zijn overlijden werden zijn eigendommen verkocht: twee grote boerderijen en honderden zware eiken. Hij was een welgesteld grondeigenaar.

VIII. Guilielmus Lambertus Baelemans

De jongste zoon van secretaris Jan Baptist Baelemans werd te Ravels geboren op 4 mei 1730. Door keizerin Maria-Theresia van Oostenrijk werd hij in 1758 tot schout van Ravels aangesteld. Hij huwde Maria Elisabeth Van Dael te Turnhout op 26/1/1775. Op 11/6/1777 was hij poorter van Turnhout geworden. Hij was in Turnhout ook schepen en behoorde bij de tien rijkste mensen van de stad. Hij overleed te Turnhout op 1 oktober 1802.

VIIb. Gerardus Baelemans

Gerard was een andere zoon van Jan Baelemans en Ida Van Laer en geboren te Ravels in 1638. Hij was schepen-president van de Ravelse dingbank. Hij huwde Helena Bastiaensen en hun kinderen waren:

1. Maria, begin te Turnhout
2. Jacoba, geboren te Ravels op 21/9/1663
3. Anna, geboren te Ravels op 11/1/1666
4. Sebastiaan, geboren te Ravels op 25/8/1668
5. Adrianus, geboren te Ravels op 3/5/1671
6. Jan, geboren te Ravels in 1677
7. Catharina, geboren te Ravels op 15/11/1680

Op zijn grote grafzerk in de kerk van Ravels stond te lezen: *"President alhier Gerard Baelemans, oud 82 jaar, gestorven op 30 januari 1720. Heiltien Bastiaens, zijn huisvrouw, oud 73 jaar, gestorven op 21 april 1712. En Bastiaan Baelemans, hun zoon, jonkman, oud 49 jaar. Stierf op 12 februari 1717."*

Gerard had een zoon Adriaan, geboren te Ravels op 3/5/1671 en gehuwd met Johanna Antonissen op 22/8/1700. Adriaan had een zoon Jan te Ravels geboren op 18/9/1706. Jan huwde te Ravels Lucia Van den Broeck op 16/9/1737. Uit hun echt werden vijf zonen geboren en vier dochters. De zonen Adrianus, Gerardus, Theodorus, Walterus en Jan Baptist zijn allen op heel jeugdige leeftijd overleden. Bij het einde van de 18e eeuw was dan de familienaam Baelemans de teloorgang nabij. De relaties met het voorgeslacht zijn langs de vrouwelijke lijnen wel in ere gebleven.

Andere stammen te Ravels

De naam Baerlmans kwam even vroeg voor te Ravels als te Weelde. In een bewaard gebleven fragment van een schepenregister van 1514 werden vernoemd: Jan Baerlmans, Heilwich en Heinric Baerlmans. Daar de registers en de rollen van voor 1568 zoek zijn geraakt, is het moeilijk om klaarheid te scheppen in de afstamming van Heinric Baerlmans. In een schepenregister van 1562 lazen we dat Heinric een zoon had die Jan heette; hij werd daarin genoemd Jan Heyns alias Baerlmans. Deze Jan Heyns Baerlmans was gehuwd met Eelken Machiel Facs en hij overleed in 1586. Jan Jan Heyns Baelemans, een zoon van de voorgaande, werd tot schepen van Ravels aangesteld in 1571. Jan Heyns Baelemans had ook een dochter, Mayken, die met Cornelis Mathijs was gehuwd. Ook staat het vast dat Geert Swaenen, schout van Ravels vanaf 17/9/1585, met een Mayken Baelemans gehuwd was, vooraleer hij Cornelia Van Maerle huwde. Er leefde op het einde van de 16e eeuw een Jan Baelemans, die gehuwd was met Cornelia Pieter Huybs. Ze hadden drie kinderen:

- Adriaan
- Maria, op 27/11/1627 te Weelde gehuwd met Daniël Van den Nieuwenhuysen, stadhouder van Weelde en secretaris van Ravels van 1627 tot 1667. Ze hadden enkel zes dochters.
- Nelleke, gehuwd met Jan Canters, een zoon van de vroegere secretaris van Ravels, Servaas Canters.

We kregen de indruk dat bij het begin van de 17de eeuw er drie familiehoofden waren met de voornaam Jan en de familienaam Baelemans. Het geslacht was in de 16de eeuw dermate uitgebreid dat een samenhang van vaste gegevens moeilijk te reconstrueren was. Daarenboven zijn de eerste parochieregisters van 1600 tot 1662 te Ravels verdwenen; een tegenslag te meer om vaste grond onder de voeten te krijgen. Een andere bron vermeldt een Adriaan Baelemans, te Ravels geboren op 21 juni 1636, waarvan de ouders ons niet bekend zijn. Hij trad in bij de Norbertijnen van Tongerlo en werd ingekleed als Frater Gualbertus. Op 13 december 1660 werd hij tot priester gewijd en in 1665 tot onderpastoor van Tilburg aangesteld. Tijdens de pest, die in 1668 te Tilburg uitbrak, gedroeg deze onderpastoor zich manhaftig, want hij was de enige priester van Tilburg die de pestlijders niet in de steek liet. Hij bezweek zelf aan de kwaal te Tilburg op 21 maart 1673. Twee eeuwen later werd hij bij de Kempense Groten gerekend.

Stamreeks Joannes Baelemans-Stamhoofd

Joannes Baelemans, huwde te Weelde op 26 februari 1609 met Cornelia Jacobi.

Jacobus Joannes Baelemans, geboren te Weelde in 1610. Huwde te Weelde op 29 mei 1633 met Helena Gasparis Moerlants van Weelde. Geboren te Weelde 5/8/1607.

Cornelius Baelemans, geboren te Weelde 3 oktober 1636. Huwde te Weelde op 25 april 1669 met Maria Nicolaï Marinus.

Jacobus Baelemans, geboren te Weelde op 6 oktober 1675. Gestorven te Weelde 18/1/1751. Huwde te Baarle-Nassau Joanna Verhoeven uit Ulicoten. Zij stierf te Weelde 18/9/1751.

Cornelius Baelemans, geboren te Weelde op 2 januari 1708, gestorven te Weelde 4/12/1785. Huwde met Cornelia Jonghbloets, die geboren was op 3 april 1723 en te Weelde overleed op 24 april 1804 (spinster). Ze huwden te Baarle-Nassau op 11/8/1749.

Jan Baptist Baelemans, geboren te Weelde op 15 april 1755. Gehuwd te Weelde op 3 mei 1779. Gestorven te Weelde Leemputten 18/8/1818. Zijn vrouw was Adriana Maria Blueckens, geboren te Weelde op 28 april 1755. Ze overleed te Weelde op 22/8/1818.

Jacobus Baelemans, geboren te Weelde (Hoogeinde) op 16 mei 1802 en er overleden op 14 november 1878. Hij huwde Maria Schenckels, geboren op 23/1/1800 te Turnhout en overleed te Weelde, Hoogeinde 15/3/1878.

Ferdinand Baelemans, geboren te Weelde, Hoogeinde 22/9/1840. Dood gevonden in de bossen te Weelde op 14 november 1880. Hij was gehuwd te Ravels op 8/2/1872 met Aerts Maria Elisabeth die te Ravels geboren was op 8 november 1848.

Adriaan Frans Baelemans, geboren te Weelde op 22 augustus 1876. Gehuwd te Ravels met Huybs Maria Elisabeth op 29/4/1905. Hij overleed te Ravels op 14/3/1941. M.E.Huybs overleed aldaar op 24/4/1933.

Carolus Frans Baelemans, geboren te Ravels 25/3/1911. Gehuwd te Ravels 22/6/1942 met Van Dun Maria Catharina Elisabeth. Hij overleed te Leuven op 25/6/1975.

André Baelemans, geboren te Turnhout 11/7/1947. Parkwachter Prinsenpark Retie.

Een andere parentele te Ravels

Baelemans Petrus, geboren te Ravels op 30/12/1903.

Baelemans Adrianus, geboren te Weelde op 14/6/1871. Gehuwd te Ravels op 23/3/1898 met Willemsen Petronella.

Baelemans Joannes Petrus, geboren te Weelde op 18/5/1828. Gehuwd te Weelde met Maria C. Van Beers.

Baelemans Joannes Petrus, geboren te Weelde op 28/12/1795. Gehuwd te Weelde op 5/5/1828 met Anna Maria Jacobs.

Baelemans Jan Baptist, geboren te Weelde op 15/4/1755. Gehuwd te Weelde op 3/5/1779 met Adriana Maria Blueckens.

Alhoewel de ene stam niet vermoedde dat hij verwant was aan de andere, blijkt toch dat na vier generaties de brug gemaakt is. Stamhoofd van allen die de familienaam Baelemans dragen is: Joannes Baelemans, die te Weelde op 26 februari 1609 Cornelia Jacobi huwde. Tot 1650 was deze stam daar nog betrokken bij het "Corpus" van de gemeente; maar na die tijd hebben de nazaten van het stamhoofd, noch door functies, noch door bezittingen, zich onderscheiden van de andere Weeldenaren.

St.-Servatiuskerk van Ravels (1900)

Herkent u ze nog? Oude klasfoto's van Ravels

door Rik Van Tigchelt

Opgave der namen wordt steeds van links naar rechts gedaan

Bovenste rij: Leonie Lauwers, Tina Vloemans, Jeanne Van Dun, Jeanne Van Dun (Dest), Emma Donckers, Lisa Beyens, Zien Eykmans

Tweede rij: Net Snels, José Schoenmakers, Trees Vloemans, Fien Snels, Ida Lauwers, Tina Daems, Bertha Dickens

Derde rij: Elodie Aerts, Jeanne Van den Broeck, Anna Van Dooren, Zuster Ursula, Elodie Donckers, Martha Claessen, Jeanne Van Dun

Onderste rij: Julia Janssen, Jeanne Sapion, Irma Willemsen, Angèle Dhondt, Martha Daems, Ida Van den Borne, Jeanne Van Dun

Linkerrij: 1e bank: Maria Janssen, 2e bank: Maria Beyens, 3e bank: José Verhoeven, 4e bank: Paula Schellekens, 5e bank: onbekend

Middenrij: 1e bank: Gerarda Dirken, 2e bank: Valentin Vloemans, 3e bank: Alda Van de Pol, 4e bank: onbekend, 5e bank: Maria Vloemans, Lutgard Dhondt

Rechterrij: 1e bank: Maria Van Steen, 2e bank: Marleen Lauwers, 3e bank: Lucia Van Steen, 4e bank: Annie Heyns, 5e bank: Gony Van der Moeren, 6e bank: Rita Ceusters

Staande achteraan: Zuster Herlindis

Bovenste rij: Pastoor Voordeckers, Eugenie Huybs, Fien Dilen, Mathilde Ceusters, Ludia Dickens, Marie Van Gils, Tilleke Van Loon, Lien Porto-Carrero, Zuster Elisabeth

Onderste rij: Albert Van den Borne, Pol Van Gompel, Anna Aerts, Mit Daems, Ida Lauwers, Eugene Huybs, Irma Porto-Carrero, Martha Claessen, Sooike Baelemans

Ravels, Weelde en Poppel: "Toen en Nu"

door Laurent Woestenburg

Ravels Toen: Toen heette deze straat de Nieuwe Wijk. Opmerkelijk is dat niet alleen hele rijen dezelfde huizen werden gebouwd, maar ook dat ze de toenmalig erg in de mode zijnde Franse daken kregen.

Ravels Nu: Nu heet de straat Meiboomlaan. De huizen bleven wel, maar kregen veelal een moderne look. En de straat werd opgetuigd met twee rijen bomen.

Poppel Toen: De Dorpsstraat in de jaren dertig gezien vanuit het gemeentehuis. Toen kon je zelfs nog gezellig een babbeltje slaan op de straat. Aan herbergen was er warempel geen tekort toen.

Poppel Nu: Het zakelijke karakter van de Dorpsstraat is in vergelijking met zo'n vijftig jaar geleden wel erg opvallend.

Weelde Toen: Het gedeelte van Weeldestraat tussen de bocht en de afslag naar de Meir. Zo zag de Straat eruit in de dertiger jaren, met vooraan links de smidse van Henri Diels en vooraan rechts de boerderij van Hein Van Gestel.

Weelde Nu: De tramsporen zijn er natuurlijk niet meer en de typisch kleine kasseitjes hebben plaats moeten maken voor het asfalt. De rechterkant laat nog een beetje het straatbeeld van voor de oorlog zien. De linkerkant is echter aan een grondige uitzichtverandering ten prooi gevallen. En dan zeggen wij nog niets over de auto's.

De Heerlijke Hoeve van Tulder

door Leo Adriaenssen

A. De oorsprong van de hoeve.

Thierij de Beeck, dominus de Thulden et Mierden, se fust religieux, estant vef de Machtildis lan 1146 en l'abbeye de Everbode, ou il fit donnation de ses biens avecq adveu de son fils unicq, quij se fut aussij religieux, nomé Eewijn de Beeck.

Deze zeventiende-eeuwse of oudere tekst is niet meer verifieerbaar. In het necrologium van Averbode zijn tegen de verwachting in de namen van deze Diederik, Machteld en Ewijn van Beek niet opgenomen. Het oudste document dat enig houvast geeft, dateert van omstreeks 1200. Het zegt dat Diederik van Beek zijn hoeve onder Mierde aan de abdij van Averbode had opgedragen, dat zijn zoon Ivels (dat is Ewijn uit de geciteerde tekst) zich daartegen in het generale placitum had verzet, maar ook dat de abdij door een schepengetuigenis in haar bezit bleef gehandhaafd. Zeker is, dat in de twaalfde eeuw Diederik van Beek voor 5 pond zilver een hoeve lands verkocht aan de abdij. Onzeker is, of het hier om de Tulderse Hoeve gaat. Weliswaar lag Tulder gedeeltelijk op Mierds grondgebied, maar in die tijd bezat de abdij te Hooge Mierde reeds de hoeve Culensrode en in 1212 verwierf zij bovendien een daarbij gelggen hoeve.

Op 30 mei 1239 nam Paus Gregorius IX de abdij van Averbode onder zijn bescherming en bekrachtigde hij haar bezittingen, waaronder met name het hof van Tulder. Hertog Jan II van Brabant bevestigde de abdij in mei 1298 in het bezit van onder meer Tulder. Jan III schonk op 29 augustus 1315 aan de abdij het hem toekomende jachtrecht op alle Brabantse goederen die Averbode in Brabant had, derhalve ook dat van Tulder. Op onbekende data verwierf de abdij nog andere rechten voor Tulder, zoals het gebruik van de vroenten van Weelde, Poppel en Hooge en Lage Mierde en vrijdom van de houtschat en van verschillende beden. Bovendien was de hoeve het ene jaar vrijgesteld van de hele tiende, het andere van de helft.

B. Rechten en lasten.

" Die hoeve van Tuldal is gelegen tot Hilvarenbeeck rontsomme inde heyde opde wterste palen van Poppele, Weelde en Mierde." De grens van de gemeente van Mierde werd in augustus 1331 omschreven als "usque Scatputte, ab illo loco usque Tuldal after Decker Steetenputte, ab illo loco supra Coevoert." Enkele weken later werd de Beekse gemeentegrens bepaald door de Koevoort, "ab illo loco ad locum dictum Achter de Hutten retro Thulden" en vandaar naar Rovert "ten raede ende ten halven stroome". De hoevenaar Adriaen Tielman Lemmens verklaarde in 1631 " van mr. Jan Lemmens, voergaenden hoevenaer, dickwyls tehebben hoeren seggen als sij met malcanderen aenden viere saeten, dat die gene die saeten naest Weelde seijden tegens die gene sittende naest

Beecx: Gij sit op het Beecx. Ende dat die gene, die waeren sittende aende oft naest de Beecxse syde seijden tegens de gene die naest de Weeldsche syde waeren sittende, dat sij waeren sittende op het Weeldts."

Aan deze grenspositie ontleende de hoeve het gebruiksrecht van de uitgebreide heidevelden onder Weelde, Poppel, Hooge en Lage Mierde, hetgeen tot eindeloze processen heeft geleid. Omstreeks 1402 ontstonden er problemen tussen Tulder en die van Mierde. De Mierdse wrevel dateerde al van minstens 1359: *"toen quamen die van Mierde ende scutten die van Beke ende die van Esbeke. Ende die van Mierde toespraken den knapen vanden hove van Tuld: Ghij helpt ons qualic werden."* Nadat getuigen en getuigen-deskundigen hadden verklaard dat die van Tulder al minstens een halve eeuw of gedurende zes abten van Averbode de Mierdse vroente hadden gebruikt, bleef op last van hertog Anton de abdij in haar rechten gehandhaafd; tien jaar later moest dit bevel echter worden herhaald.

Met Poppel lag de hoevenaarster in 1765-1771 in proces. Tegen het Poppelse gebruiksverbod van de vroente bracht zij in, dat de hoevenaars blijkens haar administratie al meer dan 150 jaar zonder hinder de heide gebruikten om hun schapen en beesten te weiden en in de grote vennen te drenken, maar ook om turf te steken en hei af te maaien. Soms trok de scheper meer dan een uur Weeldewaarts de hei in. De hei bood veel voedsel voor haar 70 à 80 schapen en 14 à 18 ossen en kalveren (de melkkoeien graasden in de wei) en door het gebruiksverbod liep zij een schade op van 50 pattacons per jaar, namelijk een penning per schaap en een oordje per hoornbeest dagelijks. Begin 1771 stelde de Raad van Brabant de hoevenaarster in het gelijk en nadat zij had verklaard sinds jaar en dag geen last van veeziekte te hebben gehad, haalden de regenten van Poppel bakzijl.

Door stropers, maar ook door pachters van de Beekse warande werd meerdere malen inbreuk gemaakt op het jachtrecht van de Tulderse Hoeve. In 1723 of 1724 hadden verschillende Bkenaars de landen van Tulder *"affgejaeght ende gefretteert, sonder dat hy pachter off eenige van sijn huysgezin heeft dorven daertegen comen, vreesende voor geweld."* De abt van Averbode herstelde door middel van processen zijn recht. Anthony Swagemakers, de pachter die in 1756 de hoeve had gekocht, verleende in datzelfde jaar het jachtrecht aan P.W.Schmeling, de bewoner van Groenendaal. Deze gaf Swagemakers c.s. op zijn beurt het recht *" te moegen jaegen met hunne fusieke en honde op syn jaght van Tuld, tot aende vrunte van Mierdt, ende oostwaerts niet verder als van den hoeck van het Brueckel naest Laege Mierdt of Dun - reght op den thoeren van Laege Mierdt, tot de vrunte of gemeynten van Mierdt toe en naer den noorden kandt van de erve van Tuld, van den noort-west hoeck-graght van het Brueckel, regt op den thoeren van Goorle, tot den kercke voet-pat en van daer op den thoeren van Poppel."*

Nadat de abdij de hoeve aan de pachter verkocht had, erkende de halfheer van Hilvarenbeek het jachtrecht van Tulder niet meer en verpachtte hij het aan verschillende Bkenaars. De hoevenaar klaagde hoe zij *"met hunne fusieken"* op Tulder kwamen en hoe zij *"hebben doorjaeght die saey ende weylanden met de boschasie van die voorsz. hoeve, by hun hebbende een witte frette, waarmede die selve hebben gevangen diversche konynen."* Ook in de vorige en het begin van deze eeuw werd over het Tulderse jachtrecht geprocedeerd. De Tulderse Hoeve was belast met diverse cijzen, onder meer aan de hertog van Brabant en de abt van Echternach. De tiende van Tulder, die als *"zynde een reijdende thiende om het andere jaer wordt verpagt"* kwam in de even jaren toe aan de proost van Oudeneik en in de oneven aan het kapittel: in 1758 kocht de hoevenaar hem op. Voorts was Tulder *" loss, vry*

ende exempt van allen extraordinarise lasten van contributien ende anderssins." Rond 1700 kwam aan de vrijdom van de beden een einde, de pachter moest ook voortaan de verponding van de tiende betalen en in 1709 accordeerde hij met de regenten voor 250 gulden voor de achterstalligheid. Trouwens, de invoering van de verponding in 1657 was een zware slag voor de pachters: de hoeve werd belast met niet minder dan 86:5:4 gulden per jaar. Werd Tulder tijdens de vijftiende-eeuwse oorlogen gespaard, tijdens de tachtigjarige oorlog en vooral de oorlog met Frankrijk (1672-1678) werd de hoeve geteisterd door inkwartieringen van soms honderden soldaten, die de hoevenaars uitteerden, hun bezittingen stalen en de oogst binnenhaalden en meenamen, of, als zij vertrokken, vernietigden om hem niet in vijandelijke handen te laten vallen.

C. Het boerenbedrijf.

Volgens een bericht uit 1609 bestond de hoeve uit een omgraven complex van aaneengelegene akkers, weiden en heidelanden. "*Item aen de oestensijde vanden hoeffve is gelegen een heij ende weyvelt, eensdeels innegegraven ende meesten deel niet, dwelck die hoevenaer is gebruyckende om torff te slaen ende hey te maeyen, streckende vanden hoeffve tot sekere quade velden geheten het Brukelen, oock totter hoeven behorende, liggende rontsomme inde heyde begraven ende aen eenen syden bepaelt. Item alnoch twee beemden gelegen onder Poppel, aen een liggende, daer van deene genoempt de Koyebeempt ende den anderen die Reyth, liggende suydt waert ende westwaert aende vroente ... ende vorts meesten deel neffens de Aa aldaer loopende."*

De Poppelse beemden waren verreweg de waardevolste landerijen; toen omstreeks 1690-1740 de hele hoeve 5 pattacons aan huur deed, werden de weiden separaat aan de hoevenaar voor 10 pattacons verhuurd. Tot 1580 had bij de hoeve nog een in de Beerten gelegen weide behoord, geheten de Tulderman. De akkers lagen aan de kant van Mierde en aan de Aa te Dun onder Lage Mierde lag nog het Tulderse weideperceel, de Gagelrijs. De hoeve besloeg in de tweede helft van de achttiende eeuw een oppervlakte van ongeveer 65 bunder, dat is meer dan het tienvoudige van de gemiddelde Hilvarenbeekse boerenhoeve. De hoevenaars verbouwden rogge, gerst, haver en/of evene en groenten; daarnaast onderhielden zij een aanplanting van schaarhout en opgaande eiken. Zij hielden bijen, varkens, een kudde schapen, melkvee en trekossen. De hoeve was dubbel omgracht en bovendien omheind met een van veken voorzien hekwerk. Zij omvatte een bouwhuis, een paardenstal, een varkenshok, een schaapskooi en een beestenstal. Nabij de hoeve stond een bierbrouwerij, die in 1795 werd afgebroken; in het midden van de 18e eeuw werd er tevens brandewijn gestookt. Hoewel Tulder geen belangrijk verkeersknooppunt kan zijn geweest zoals Lauwers suggereerde, - van Tulder naar Beek liep geen (heer)baan, maar slechts een kerkpad - , had de hoeve toch een tapperij, waarvan de omzet niet onderdeel was voor een kroeg aan de Vrijthof. Wellicht was dat te danken aan de jaarlijkse kermis, die op de eerste zondag na Sint-Lambertus te Tulder werd gehouden. Het organiseren van een kermis moet een voorrecht zijn geweest, aangezien de abdij van Averbode het bijvoorbeeld aan de win van Eel verbood "*egeen bruyloften noch kermissen te houden dan als de abdt oft zijn gedeputeerde daer comen, noch kynderbedden, noch avontspeelen."* Andere consumptie was te danken aan de imkers uit de kleistreken, die met tientallen karren vol bijenkorven naar Tulder kwamen om de bijen daar in de hei te laten vliegen.

De hoeve werd bewoond door de pachter en zijn gezin; soms waren er meer pachters, twee of meer broers of zwagers. Zij werden terzijde gestaan door een aantal knechten en meiden. Er was een scheper en in 1626 overleed te Tulder de "ossenaer" Nicolaes; in 1720 werden er naast 13 koeien 15 ossen gehouden. Vermoedelijk hebben enkele knechten te Tulder nabij de hoeve een eigen bedrijfje gehad; de locatie *Achter de Hutten retro Thulden* in 1331 kan slaan op onderkomens voor landarbeiders. In de tweede helft van de achttiende eeuw blijkt nabij de hoeve zich het gehuchtje Klein Tulder te hebben ontwikkeld. In het midden van de vorige eeuw lijkt men eveneens van een gehucht Tulder te spreken, waar dan verschillende soorten van zeefwerk ten behoeve van boerenkafmolens worden vervaardigd.

D. De verhouding tot de abdij.

De hoevenaars stonden tot de abten van Averbode niet alleen in een zakelijke, maar ook in een persoonlijke en zelfs familiale verhouding. In de zakenrelatie overheersten de betalingsplicht in specie of natura van de pacht en de onderhoudsplicht van de opstallen en de landerijen. Daarenboven was de laat van Tulder gehouden tot enkele "*crauweijen met waghen ende peerden*", welke karweien in de 17e eeuw uit de pachtcontracten verdwenen. Zo spanden de laten van Tulder en Mierde in 1504 drie wagens in om de Bossche klokkengieter Jasper Moer met zijn gereedschappen naar Averbode te voeren: "*Nola seu cymbalum per colonum de Tuldal ex Busco adducta*", vermeldt de abdijsrekening van 1511-1512 en in 1519 transporteerde de laat nog eens vijf nieuwe klokken naar de abdij, waarvan de zwaarste 311 pond woog. De abt reserveerde voor eigen gebruik een kamer op de hoeve. In 1521 heeft hij misschien langere tijd te Tulder verbleven. De volgende opgave doet dat althans vermoeden:

Anno XXI° heeft mijn heer van Everbode tot Tuldal gesonden met des wynnens wagen tot Everbode zynde:

- *Inden yersten eenen houten altaer met eenen steen ende met schietlayen dair inne.*
- *Item twee altaer dweelen.*
- *Item Sinte Gregoris passie op een bert, om opten altaer te setten.*
- *Item in augusto heeft mijn heer, tot Tuldal wesende, dair gelaten twee nyeuw ampullen, een cleet voirden altair te hangen, een cleyn belleken, een quade busse om de hostien innen te leggen.*

Item XVI Octobris Averbodii deliberata sunt subscripta ornamenta Mechtildi colone in Tuldal perfelicem tax acupictorem:

- *Een kelck metter patenen, met een lepelken ende met eenen nyeuwer custodien.*
- *Item signum pacos.*
- *Item een corporael metten custodine.*
- *Item een missael in parva forma.*
- *Item een casufel metter toebehoirten.*
- *Ende een roems missael geprint in parva forma.*
- *Item twee nyeuwe coetsen aen malcanderen gewracht inde eetkamer.*
- *Item tscutsel aen de doire.*
- *Item opt cleyn camerken dair myn heere slaept een coetsken.*

De verhoudingen tot de laten waren veelal ook van familiale aard. Veel zonen van de laten van Averbode traden als kloosterling in de abdij. Minstens vier Averbodese norbertijnen

waren geboortig van de Tulderse Hoeve, onder wie de abt Aert van Tuldel (overleden 1394), terwijl er ettelijke aan de hoevenaars verwant waren. Tussen 1368 en 1543 waren er zes abten familie van de hoevenaars. Een en ander zal de nodige voordelen voor de hoevenaars hebben meegebracht. Zo mochten zij de helft van de tienden van Hooge en Lage Mierde pachten.

E. De hoevenaars.

1. JAN VAN TULDEL. Hij was laat van Tulder in de veertiende eeuw en was bovendien gegoed te Hooge Mierde, waar hij "*goet van Ginhoven*" bezat. Zijn zoon Jan stichtte een anniversarium te Averbode, evenals zijn zoon Peter, die bovendien aan de abdij een deel van een beemd te Hulsel ter waarde van 50 mottoenen naliet. Deze beemd behoorde sedertdien tot de Tulderse Hoeve. Een derde zoon, heer Aert van Tuldel, was van 1368 tot 1394 abt van Averbode. Jan was gehuwd met een zekere Katharina; het oudste cijnsboek van Averbode (1410-1432) vermeldt onder Hooge en Laage Mierde een "*census quem legavit Katharina vel Elizabeth de Tulden a nostro monasterio Averbodiensis, recipiendus in Mierde*", bestaande uit 50 verschillende cijnzen. Met Elizabeth wordt misschien Katharina's dochter Lysken van Tuldel bedoeld, die trouwde met Henrick Gherits, "*die laet van Eele*" (ook te Eel onder Ravels had Averbode een winhof).

2. LYSBETH VAN TULDEL. Gehuwd met de hoevenaar van Eel, volgde haar vader minstens sinds 1377 op als laatster van Tulder. Zij overleed in 1387.

3. AERT LYSBETTEN VAN TULDEL alias Arnt geheiten Heynen Gheritssoen, zoon van de vorige, werd op 16 september 1387 gecontracteerd als nieuwe laat: "*recipit Arnoldus, nepos noster, curtem de Tuldel ad terminum duodecim annorum, quam pater suus coluit per decennium, ad quam habuit duos annos adhoc. Sed, post mortem uxoris sue et sorori nostre, resignavit ad opus Arnoldi, filii sui, reddendo quodlibet anno monasterio, alternatis annis, 13 modios siliginis et alternatis annis 11 modios. Et idem Arnoldus tenebit pecora, oves et apes ad dimidietatem, et emolumenta inde provenientia equaliter dividemus*" (een pacht van 13 mud het ene, 11 mud rogge het andere jaar; het hoornvee, de schapen en de bijen, alsmede hun producten zijn half voor de abt, half voor de laat). Aert bezat ook het goed van Ginhoven te Hooge Mierde en een leengoed met een watermolenplaats te Lage Mierde. In 1436 is hij gestorven.

4. JAN ARNTS VAN TULDEL pachtte in 1414 samen met zijn vader de hoeve voor een periode van 12 jaar om jaarlijks 13 mud rogge Beeks of Bosch, 3 mud evene en 10 pond was. Ook in 1446 sloot hij een pachtcontract. Voor de abdij kocht hij in 1461 een beemd te Hulsel onder Poppel, die bij de Tulderse Hoeve werd gevoegd. Te Hilvarenbeek bezat hij de boerderij "*die Craenmeer*" onder Esbeek.

5. AERT JAN AERTSS VAN TULDEL volgde zijn vader op als hoevenaar. Hij was gegoed te Esbeek (de Craenmeer) en in het Spul en is voor 1478 overleden.

6. HEYN VAN TULDEL zoon van de vorige, wordt sedert 1478 gezien als "*colonus*". Hij trouwde met een nicht van de abt van Averbode; hun oudste zoon werd daar witheer. Heyn was gegoed te Esbeek (de Craenmeer) en Mierde; in 1532 werd hij voor het laatst gezien.

7. BARTHOLOMEUS HENRICXSS VAN TULDEL volgde zijn vader op als hoevenaar. Sinds 1563 was zijn weduwe, Dingen Claes de Gruyter, laatster van de hoeve. Bartholomeus zoon uit zijn eerste huwelijk, mr. Jan van Tuldel, was secretaris van Poppel. De dochters uit zijn tweede huwelijk waren Henricxken, gehuwd met mr. Jan de Cort, secretaris van Hilvarenbeek, en Maryken van Tuldel alias Gruyters, die de hoeve overnam.

8. MR. JAN WILLEM LEMMENS was geboortig van Poppel en een zoon van Willem Jan Lambrechts, schout van Weelde. Hij studeerde te Leuven, behaalde een meesterstitel en trouwde met Maryken Bartholomeus van Tuldel. Zijn eerste pachtcontract van de Tulderse Hoeve dateert van 1567. Tijdens de Opstand verkocht de abdij van Averbode tot lossing van enkele door de vijand gevangen religieuzen de beemd "*den Tulderman*" voor 600 carolusgulden aan mr. Jan Lemmens en zijn zwager mr. Jan de Cort. Toen de abdij in 1580 de beemd wilde terugkopen, verzetten beide magistraten zich met succes tegen deze transactie. Wellicht kwam er daarom in 1580 een einde aan Jan Lemmens halfpacht. Hij vestigde zich metterwoon op het omwaterde huis "*de Clossenborch*" in de Hilvarenbeekse Koestraat en was mulder op de watermolen te Rovers. In 1615 is hij overleden. Zijn nakomelingen noemden zich Lemmens van Tulder.

9. THIELMAN WILLEMSEN, een broer van mr. Jan, was sinds 1580 hoevenaar van Tulder. Zijn laatste pachtcontract dateert van 1602. In 1605 had Tielman veel overlast van ingekwartierde soldaten. Sinds 1611 huurde zijn weduwe de hoeve. In mei 1613 noteerde de rentmeester van de abdij: "*hebbe ic die weduwe voersschreven door groote begerte van Adriaen ende Willem haer sone ende Herman hare behoude sone alleenlycke gecontinueert voor een jaer*". Het jaar daarop huurden de kinderen met de moeder de hoeve voor jaarlijks 140 carolusgulden, 3 gulden voor de dienaar van de abt, 3 gulden in plaats van was en vier goede schapen. Daarenboven moesten de laten twee hoornbeesten en twaalf schapen voor de abt onderhouden, "*als haer die sullen gesonden worden*".

10. ADRIAEN TIELMAN WILLEMS (1569-1644) was sedert 1619 de enige hoevenaar. In zijn tijd steeg de pacht tot jaarlijks 176 gulden en vier van de beste hamels (plus de plicht om twee hoornbeesten en twaalf schapen voor de abdij te onderhouden). In 1624-1626 roeide de pest bijna de hele bevolking van Tulder uit.

11. GORIS ADRIAEN LEMMENS (1622-1679) volgde zijn vader op. In 1644 pachtte hij de hoeve voor 200 gulden per jaar en in 1651 voor 180 gulden, maar sinds 1657 beliep de jaarhuur nog slechts 125 gulden, "*ende dat om redenen dat de pachter was clagende dat hy soo veele ende groote lasten mocht betalen ende dragen*": in dat jaar was namelijk de verponding ingevoerd, een grondbelasting, die voor Tulder 86:5:4 gulden bedroeg. In 1661 werd de pacht weer naar 135 gulden opgetrokken, in 1671 naar 170 gulden. Men keek optimistisch tegen de toekomst aan, want in 1662 werd de Tulderse Hoeve tot de grond toe afgebroken en 120 voet oostwaarts opnieuw opgebouwd; de waarde van de boerderij, die nog in 1848 doorging voor "*een hecht en sterk gebouw*" werd in 1665 geschat op de naar Beekse begrippen kapitale som van 4100 gulden. De gevelsteen is de enige die thans nog van de nieuwe stede rest.

12. DIONYS COLEN (1644-1690) uit Tilburg trouwde met Geertruyt Goris Lemnius en nam in 1673 de Tulderse Hoeve voor een jaarlijkse pacht van 125 gulden over. Het jaar daarvoor was de oorlog met Frankrijk uitgebroken en ook voor Tulder werd het een regelrecht rampjaar. Staatse en Franse militairen wisselden elkaar af en verteerden en vernielden alleen

al tussen 1 mei 1672 en 26 augustus 1673 voor ongeveer 1000 gulden. De oogst van dat jaar ging teloor " *door het affmaijen ende verdestrueren van alle de vruchten, granen ende voijragie*", de rest werd vertrapt en bij hun vertrek hebben de Fransen " *alles mede genomen dat van importantie was en kisten en kassen t'geene geslooten was aen stucken geslagen*". Lang hield Colen het niet vol. In september 1675 liet hij verklaren " *dat inde vrijheijt van Hilvarenbeeck diversche ende veele goederen door de borghmeesters aldaer voir de daegelycxen ... lasten worden verhuert ende veele goederen blijven liggen onbettaelt, die de lasten niet connen opbrengen. Daerenboven, dat den requirant sodanich wert belast doir vuijteringe van ruijters ende soldaten ende andere excessive costen, onmogelijck voirden requirant opte brengen ofte op de voirschreven hoeve sodanich te connen blijven.*"

13. EVERAERT BROUWERS uit Eersel werd in 1676 bereid gevonden om de hoeve voor 70 gulden per jaar te pachten, " *met verstande nochtans, dat dese conditie sal eyndigen, soo wanneer de Fransche contributie eyndicht*".

14. JAN MATTHIJS VAN DUN uit Hilvarenbeek was minstens sinds 1689, maar wellicht al in de jaren zeventig hoevenaar op Tulder. De pacht schrompelde in zijn tijd ineen tot jaarlijks 5 pattacons voor de hoeve en 10 pattacons voor de weiden te Poppel. De weduwe Van Dun hoefde sinds 1715 de 10 pattacons voor de beemden niet meer te voldoen, mits zij de vijandelijke en andere lasten voor haar rekening nam. Die andere lasten, de gewone dorpsbelastingen, waren aanmerkelijk gestegen, omdat de Tulderse vrijdom en exemptie in de bedezetting niet meer erkend werden. Jan van Dun en later zijn weduwe, Marie Wouter Lemmens, dreven op de Tulderse Hoeve een tapperij. In 1715 had Marie een vol half vat Mierds bier, een aangeslagen half vat Beeks bier, een lopend tonnetje brandewijn ter grootte van 14 potten en een lopend vaatje jenever van 15 potten.

15. ANTHONY SWAGEMAKERS (1680-1762) uit Turnhout was getrouwd met een dochter van Jan van Dun en Marie Lemmens en nam na het overlijden van de laatste in 1720 de hoeve over. Zijn eerste contract betrof een huur van 5 pattacons voor de hoeve en 10 pattacons voor de weiden; het werd in 1726 en 1732 op dezelfde condities verlengd. De pachthoeve werd in 1727 getaxeerd op 600 gulden voor de huizing met schuur, schaapskooi, bakhuis, turfschop, varkenshok, mesthof en kleine boonhof en 651 gulden voor de landerijen. Behalve bierbrouwen en tappen werd er op Tulder ook brandewijn gestookt, in 1754 in een ketel van circa 175 kannen, waarin 125 kannen jenever of anijs gebrand konden worden. De brouwerij was van geringe betekenis, zij deed in 1760 met " *keetel, koelbakken, vaete en 't geene verders tot desselfs brouwerije is gehoorende*" een huur van 6 gulden per jaar. In de tweede helft van de 18e eeuw trad er een licht landbouweconomisch herstel in, dat werd weerspiegeld in de verkoopprijs van de Tulderse Hoeve in 1756: de pachter kocht haar voor 2000 gulden plus 400 gulden voor de halve oogst en wat onroerende goederen. De boerderij werd omschreven als het " *heerlijk goed, met regt van de jagt en andere voorregten, genaamd Tuldal, omtrent Hilvarenbeek gelegen, bestaande in eene voorname pagt-hoeve, weyden, beemden, dennebos, met verdere plantagien en heyden, alle groot omtrent vijftig bunderen, aan elkander liggende.*" Prompt na het afstoten door de abdij van Averbode braken er moeilijkheden uit over de voorrechten: het jachtrecht werd al in 1756 betwist en de weduwe Swagemakers moest in 1765-1771 procederen om het gebruiksrecht van de heide van Poppel. Cathalijn van Dun, weduwe van Antony Swagemakers, overleed in 1772.

16. ARNOLDUS SWAGEMAKERS, zijn zusters Catharina en Marie en zijn broers Adriaan (overleden 1777) en Johannes, erfden de Tulderse Hoeve. Deze werd in hun tijd uitgebreid

van 50 tot 67 bunders, terwijl de waarde aanmerkelijk steeg. Catharina Swagemakers verkocht in 1772 haar kwart in de " *huysinge, stallingen, schuur en schop, brouwery en brandery, hoff, say, hey en weylanden, bossche, moer etc.*" voor 950 gulden aan haar drie broers. Deze waarde van 3800 gulden steeg tot 4000 gulden in 1777 en 5000 gulden in 1794. Intussen was in 1783 een transactie van de hoeve voor 6000 gulden niet doorgegaan; de oorzaak daarvan was wellicht de dysenterie-epidemie te Hilvarenbeek, waaraan ook de bewoners van zowel Groot Tulder (de Tulderhoeve) als Klein Tulder ten prooi vielen en waaraan Marie en Johannes Swagemakers stierven. Arnoldus Swagemakers verkocht in 1794 de hoeve voor 5000 gulden en de veestapel, het landbouwgereedschap en de huisraad voor 2000 gulden aan zijn schoonzoon Adriaan Weygerde.

17. ADRIAAN WEYGERDE uit Teteringen trouwde eerst met een dochter van de molenaar te Roversloot en daarna met Catharina Swagemakers. De Tulderse Hoeve dijde uit tot 82 bunders, waarvan er in 1848 36 belastbaar waren, en bleef tot 1865 in het bezit van zijn familie.

18. ADRIAAN FRANKEN, landbouwer, kocht in 1865 de hoeve, die toen meer dan 77 ha groot was. Volgens Lauwers was het bouwland van Tulder 3 1/2 ha groot.

19. E.M.J.W.E.HUYSMANS, notaris te Hilvarenbeek, kocht de hoeve in 1895 van Franken. Zijn weduwe deed de Tulderse Hoef, inmiddels 231 ha 52 a 42 ca groot, in 1924 over aan een levensverzekeringsmaatschappij, die de opstallen liet afbreken en de percelen integreerde in het landgoed de Utrecht.

Volksgeloof, sagen, vertellingen...

door Laurent Woestenburg

Dit artikel is een vervolg op het artikel dat in aflevering 14 verscheen op blz.33-34.

Wat mensen aan elkaar in vervlogen tijden doorvertelden in de familiekring, buurtschappen, verenigingen of vriendenkringen werd meestal via de kinderen doorgegeven aan volgende generaties. Dat gebeurde zeer vlijtig tot zeg maar in de jaren vijftig van de twintigste eeuw. Met de komst van de moderne communicatiemediën (radio, televisie, computers, enz.) vielen de gesprekken in de huiskring van langzaam meer stil. Wat voordien bij de mensen geleefd had aan bijgeloof, maakte plaats voor meer georganiseerde geheimzinnigheid zoals het werken via een medium, allerlei vormen van spiritisme, waarzeggerij, sekten, enz.

Sommige verhalen die onze voorouders vertelden, zijn eigenlijk terug te voeren tot de bijbelse angst voor de duivelse wereld. In de christelijke traditie plaatste men die scherp tegenover de weldadige Godswereld. Andere vertelsels hebben eenvoudig betrekking op dromen die voor werkelijkheid genomen werden. Nog andere stoelen op waar gebeurde feiten die aangedikt werden en waarbij de oorzaak van ongeluk of onheil in het mysterieuze werd gezocht. Hoe dan ook, de mensen vertelden al die verhalen tot de hierboven vermelde breuk in die traditie er voor een flink stuk een einde aan maakte. Nu hebben onder andere de heemkundekringen

de opdracht om die vorm van cultuurgood en levenswijze voor de toekomst te bewaren. Enkele van de ons bekende verhaaltjes wensen wij daarom de lezers van ons tijdschrift niet te onthouden.

Echt gebeurd

Een voorbeeld van een echt gebeurd verhaal betreft de familie Hendrickx in de Hegge. Daar woonden zij in het begin van de vorige (twintigste) eeuw ongehuwd bij elkaar in hun hoevetje, de twee broers en hun zuster Mie. Hun oude huis stond vlakbij de Nicolauskapel, zo'n veertig meter van de weg. Het erf was omgeven door vrij dicht struikgewas. Hun leefruimte bestond uit een keuken, een zogenaamde "moos" en twee "voorste kamers" die als slaapkamers dienst deden. Het was bekend dat de kippen de vrije loop hadden in de keuken, onder meer om er de kruimels die Mie na het eten met haar sloef van tafel veegde, te komen oppikken. Verder was er de stal en achter het huis stond een bakhuisje met een perenboom naast de deuropening. Die perenboom zorgde voor heel wat maagklachten bij de plaatselijke jeugd die het liefst van al in het geniep er met een knuppel de goudgele peertjes gingen afwerpen. Die peertjes opeten bekwam hen namelijk steeds weer slecht, want het waren zogenaamde wringperen.

Die vreemde peren en het erg teruggetrokken leven van het driemanschap zorgden samen met het omheinende struikgewas voor een waas van geheimzinnigheid. Deze bereikte een hoogtepunt door een merkwaardige gebeurtenis die zich op een bepaald ogenblik in hun keuken afspeelde. De bewoners leefden in hun keuken op een lemen bodem, want er lag geen vloer in. De winteravonden werden doorgebracht rond de open haard. Toen echter in het begin van de eeuw de Leuvense stoven hun schuchtere intrede begonnen te doen in de Kempense huiskamers, wilden ook zij zo'n meubel in hun keuken hebben. Zo gezegd, zo gedaan: de stoof kwam er. Het was midden in de winter en bitter koud. Vol ijver werd het vuur aangestoken en werd de kachel volgeladen met het hout dat zij voor de open haard hadden klaargemaakt. Al vlug stond de stoofbol rood gloeiend. Uit pure schrik goten ze er een emmer water tegenaan. De bol barstte met een luide knal. Dat was een behekst tuig en zij durfden niet meer in de nabijheid ervan komen. Het toeval wilde echter dat ze langs de kachel moesten passeren om in de slaapkamers te geraken. Voorbij de kachel zou betekenen dat de geheimzinnige kracht ervan op hen zou inwerken. Ze besloten dan maar op wat stro te slapen op de voorstal. De adem van het vee zou hen wel wat verwarmen. Helaas, 's anderendaags vonden Mie en één van haar broers hun andere broer doodgevoren in zijn kuit.

Een heksensabbat

Heksen vormden in de volksverhalen een uiterst dankbaar onderwerp. Reeds in de Middeleeuwen geloofde men in hekserij. Men geloofde dat heksen een aangeboren gave hadden waarmee ze anderen kwaad konden doen. Bepaalde vrouwen werden toen echt als heksen beschouwd. Bij bepaald onheil werden zij dan beschuldigd er de oorzaak van te zijn. Vandaar de vervolgingen en de heksenprocessen waarvan wij er in onze Kempen wel een aantal kennen. Soms ging men zover dat de heksen op de brandstapel ter dood werden gebracht. De laatste verbranding heeft waarschijnlijk in Nederland plaatsgehad in 1596. Specifiek voor onze drie dorpen zijn ons evenwel geen heksenprocessen bekend. Geloof in heksen bestond echter ook in onze streken wel. Zelfs leefde de gewoonte om bepaalde vrouwen als heksen te beschouwen nog door tot in het begin van de twintigste eeuw, niet omdat ze iemand kwaad zouden berokkenen, maar eerder om hun verschijning.

Eigenlijk vindt men overal, maar toch wel vooral in Afrika en Latijns-Amerika, vormen van hekserij. In wezen is hekserij terug te brengen tot de wereld van de magie en het bijgeloof, hoewel het bij magiërs vooral gaat om het gebruik van bepaalde voorwerpen en minder om een aangeboren gave zoals bij de heksen. Heksen behoorden dus tot het rijk van de geheimzinnige geesten en krachten die aan de basis lagen van veel kwaad en kwalen in het mensenleven. Soms leefden bij sommige mensen bepaalde heksenverhalen door tot in de nachtelijke dromen. Die dromen werden dan zo vaak verteld, dat ze op de duur voor echt gebeurd werden genomen. Toch moeten we zeggen, dat bij ons de heksenwereld niet zo wreedaardig was als in vele andere streken.

Tegenwoordig worden de heksen op 31 oktober opnieuw in de actualiteit gebracht. Dan is het Halloween. Hallow betekent "heilige". Halloween is dan "avond voor Allerheiligen". De handelswereld pikt daar gretig op in, want dan gaan de maskers (mommen) en allerlei heksenattributen gretig van de hand. De kinderen -en niet alleen zij!- lopen dan vermomd de deuren af voor een gift. Eigenlijk is deze Halloweengeschiedenis terug te brengen tot de zogenaamde Walpurgisnacht. Dat is de nacht van 30 april. Die Walpurgis was de heilige Walpurgis van Heidenheim die leefde in de achtste eeuw. Het was een Angelsaksische zuster die de H.Bonifacius in Duitsland hielp bij zijn bekeringswerk. Vanaf 761 was zij abdis van het dubbelklooster Heidesheim. Een van haar twee feestdagen viel op 1 mei. Zij werd speciaal vereerd als beschermster tegen hekserij. Men geloofde immers vanouds dat in de nacht voor 1 mei de heksen en boze geesten vrij spel hadden. Onder Engelse invloed is echter vooral de nacht van 31 oktober in de folklore blijven voortleven. Wij hebben hem dus overgenomen.

Bij ons zijn wel een aantal heksenverhalen een eigen leven gaan leiden. Zo ging men ervan uit, dat het uiterst gevaarlijk was 's nachts door bepaalde bossen te lopen. Men zou er namelijk kunnen worden meegesleurd in de heksendans. En precies dat overkwam mijn grootvader Laurentius (men noemde hem echter Franske) Woestenburg. Hij was te voet naar Mierde geweest om een paar kalveren te gaan kopen. Het moet ergens rond 1900 zijn geweest. Het was laat geworden en donker toen hij terugkeerde. Onderweg werd hij plots geconfronteerd met een groep heksen die hem opnamen in hun heksendans. Die dansen kwamen het meest voor tijdens de heksensabbat. Dit was een soort van algemene vergadering van de heksen. Grootvader heeft het er levend afgebracht, maar hield er wel de grote schrik van over. Het is ons niet bekend of hij in werkelijkheid gedroomd had.

In Ravels vertelde men dat je in de Duivelskuil in de Maatvennen om twaalf uur geen steen in het water mocht gooien. Deed je dat wel, dan kreeg je cito presto de heksen achter je aan. En wie 's nachts door een loop durfde lopen, werd opgenomen in de heksendans.

Legenden

De naam legende komt van het Latijnse woord "legere" (in het Nederlands: lezen). Het woord betekent dus: wat gelezen moet worden. Legenden zijn meestal religieus van aard. Soms ligt een ware gebeurtenis aan de grondslag ervan, maar steeds zijn het door het volk doorvertelde verhalen, die een wonderbaarlijk karakter hebben gekregen. Ze hebben dus nogal eens te maken met het leven van heiligen, in andere gevallen met godsdienstige voorwerpen of gebouwen.

Zo leefde er te Weelde een legende over de streek "De Bogerd". Dit is een prachtig stukje natuurgebied langs de Aa ten oosten van de Hegsebrug. Het behoort tot het domein van de familie Van Havre. Het is moerassig en verder begroeid met bomen en struikgewas. Het verhaal vertelt, dat in de poel die "het Moerkot" heet, ooit een kapel is weggezakt in het water. Elk jaar in de kerstnacht zou daar de klok van de kapel om twaalf uur nog luiden. Twee boeren uit Weelde zijn er speciaal op uitgetrokken om te luisteren. En inderdaad, zij hebben de klok gehoord!

Vaak sloop in zo'n vertelling ook een element uit de gevreesde onheilswereld binnen. In het toenmalige Moleneinde te Weelde achter de bekende lindeboom stond een oude boerderij. De boer beleefde niet zijn beste tijd, want elke ochtend verzuurde zijn melk. Op zijn dak dansten de katten (heksen) en 's nachts kropen zijn koeien met z'n tweeën in één beugel. Als hij dan 's morgens een pan spek wilde bakken, sprong het spek gewoon uit de pan. Kortom een huiveringwekkende situatie voor de boer. Zijn geloof gaf hem de idee in om de pastoor erbij te halen. Die zei hem bij hoog en bij laag, dat de kwade hand ermee gemoeid was. Die kon hij wel bestrijden met "het heiligdom". Dat zijn gewijde hosties. Dus kwam de pastoor ermee naar de boerderij. Terwijl hij de boer en de boerin gerust stelde met de woorden: "Onze Lieve Heer bezoekt die mensen van wie Hij het meeste houdt", legde hij de hosties onder de dorpel van de voordeur. De boerin vond op die uitspraak de gevatte repliek: "Nou dan wil ik wel eens een slechte vriend van Hem zijn". De boerderij bestaat nu niet meer en of de hosties er werkelijk zijn blijven liggen is een raadsel.

De kwade hand is het onderwerp geworden van veel volksverhalen. Vele tegenslagen en ongelukken werden daaraan toegeschreven. Probleem was hoe er vanaf te geraken. Meestal moesten de paters daarvoor zorgen.

Intocht van de Franse troepen in Poppel in 1794

door Pater Henri Maes

In de kloosterbibliotheek van de Paters Passionisten te Wezembeek-Oppeem vonden wij toevallig een opmerkelijk relaas over de intocht van de Franse troepen in Poppel in 1794 en de aftocht van de Oostenrijkse troepen.

Wij ontdekten daar namelijk een lijvig boek in het Latijn van 1070 bladzijden, met als titel: "Disquisitionum Magicarum Libri Sex", uitgegeven in 1633 in Keulen, en waarvan de Jezuïet Martinus Delrio de schrijver is. Het boek handelt over toverkunsten, duivelse praktijken, superstities, enz. Het laatste blad van dat boek is onbedrukt. Op de laatste bedrukte bladzijde, dus blz. 1070, evenals op de eerste onbedrukte bladzijde schreef de toenmalige pastoor van Poppel in 1794 een kort relaas over de gebeurtenissen in zijn parochie tussen 5 augustus en 13 september 1794. Hij beschrijft er de intocht in Poppel van de Franse troepen komend van over de Nethe. En de aftocht uit Poppel van de keizerlijke Oostenrijkse troepen naar de omliggende Noord-Brabantse gemeenten: over Goirle, Alphen, Riel naar Tilburg; en verder naar Enschat,

Loon op Zand, Waalwijk, Diessen en Helvoirt. Hij vermeldt hoe de twee legers op 6 september slaags geraakten bij Tilburg. Hij beschrijft de verschillende afdelingen van de Oostenrijkse troepen met hun uniformen: huzaren, ulanen, dragonders. In 1794 stond als pastoor in Poppel Bruno Heeren, Norbertijn van Tongerlo, die dus in het bezit was van bovenvermeld boek, waarin hij zijn aantekeningen noteerde. Hier volgt de letterlijke transcriptie:

1794

de gealieerde kijzerse engelsche, hollanders retirerende van
Charleroy tot Brussel en soo voorts tot agter
de neet, sijn de franse tot Brussel gekomen
omtrent den 9 julii tot antwerpen
den 5 augusti quamen tot tilborg t regiment van prins Johan
emigranten in engelsche soldij 800 man in t root met blouw afgeset
item de houssaaren met blauwe vesten en witte manteljes
daarnaar sijn gekomen de hussaaren van Salsen kieborg
in t root, en eenige swarte hussaaren
item de hanoversche dragonders
item groen hussaaren met roode mutsen emigranten
item de hoelaanen in t root en met witte vierkantige
mutsen als witte bonetten sijn gekomen van alphen door
tilborg hier neffen na helvort
25 sijn de franse geweest op de pastorij van poppel
26 augusti is eenen majoor der hanoversche van de franse gepackt tusschen gool en poppel
26 tot diesen een schuer in brand gesteken
29 sijn de engelsche hanoverse etc van tilborg vertroocken langs enschot
30 dan ook door waalwijk en loon op sand den geheelen dag
31 sijn de franse gekomen bij den pastoor van riel en den 1 ben ik
hem gaan bezoeken, de franse wederom den 2 bij hem geweest
4 september sijn de franse tot tilborg geweest adriaan mutzarts sijn horologie quyt
eodem die adriaan Verhoeven gaande te lijk bidden na moremborg most daar sijn horologie en
gespen afgeven
6 smorgens quamen de gealieerde patroljes met de franse bij tilborg aan
malkaar, en er bleven er 8 dood liggen onder w 5 emigranten, in
de leege baan een quartier van hier
10 septemb hier 3 bij mij
11 smorgens passeerde er wel 1500, na middag Burou
12 passeerde hier het leger ... savons quam den sou colonel en den 13 den colonel effectif
gaspar gery, ook den generaal de Winter een amsterdamer, gelogeert bij van dijck in de
broekstraat"

Een zakkaartje van Lier naar Hilvarenbeek uit 1692 in het Algemeen Rijksarchief te Brussel.

Bron: L.Janssens. Een zakkaartje van Lier naar Hilvarenbeek uit 1692 in het Algemeen Rijksarchief te Brussel. In: Lira Elegans, 1992, blz.93-99.

In december 1991 trof Dr.R.Laurent, afdelingshoofd van het Algemeen Rijksarchief te Brussel, in de verzameling Sigillografie een niet geïnventariseerde kaart aan. Deze kaart werd door mij in de verzameling Kaarten en plattegronden, inventaris in handschrift onder het nummer 8963 ingeschreven.

Het betreft een handgetekende kaart op perkament, bevestigd aan een houten bobijn en normalerwijze rond het bobijn opgerold. Ontrold is de kaart ca. 66,7 cm hoog (zonder de aanhechting aan het bobijn), de breedte bedraagt 8,7 cm. Dit formaat liet toe de kaart op te bergen in een broek- of vestzak. De kaart bestaat uit drie stukken perkament die aaneengeregen zijn. Het kleinste stuk bevat een goeddeels vervaagde tekst. Met behulp van een ultravioletlamp werden de eerste lijnen leesbaar: *In Itu. Carrus vectur euntes in Pago Poppel unde vehimur Hilvarenbecam. In Reditu. Revehit nos Carruca ex contractu usque in Welle.* Bij de heenreis voert de wagen hen volgens het contract tot in Weelde. Onderaan wordt er in twee nota's bijkomende informatie gegeven over het traject zelf en de veranderende omstandigheden. Deze tekst was zelfs met behulp van het speciale licht niet volledig ontcijferbaar. Veel informatie gaat ook verloren door de kreuken in het perkament. Onderaan rechts op het kaartgedeelte staat het jaartal "1692", onderaan links is er een legende: D = Domus (huis), C = Castrum (kasteel), M = Myricae (heide), S = Sacellum (kapel), T = Templum (kerk), P = Ponticulus (bruggetje). Tekst, legende en opschriften zijn in het Latijn gesteld.

Het kaartje is eigenlijk een zakkaartje met de uitstippeling van de weg tussen de stad Lier en het dorp Hilvarenbeek. Met de kaart in de hand kon de reiziger nagaan waar hij zich bevond. Op de kaart werden bepaalde herkenningspunten aangeduid die hem hierbij behulpzaam waren.

Binnen de contouren van de stadswallen van Lier staat de aanduiding IHS Domus Prob., wat wijst op het professiehuis van de Lierse jezuïeten. Deze indicatie geeft waarschijnlijk uitsluitsel over de oorsprong en de doelgroep van de kaart. De Latijnse taal op de kaart bevestigt dit. Rechts van de stad is het cisterciënzerinnenklooster van Nazareth getekend.

(De auteur van het artikel beschrijft in zijn studie de ganse reisweg van Lier tot Hilvarenbeek. Wij exciperen hierna enkel de tekst die betrekking heeft op Poppel)

Te Ravels kon men rechtdoor langs het huis Hulstbos naar Weelde-Straat, een gehucht van Weelde, waar zich de kapel van Sint-Jan-Baptist bevond. Rechts van de kerk van Ravels liep

er een andere weg door een bos langs de pastorie van Ravels, de kapel van de heilige Adriaan en een windmolen tot aan de kapel van Sint-Jan-Baptist. Van Poppel werden de kerk, de pastorie en een kapel getekend. De brug voorbij de dorpskom van Poppel betekende de grens van het koninklijk (Spaans) grondgebied (Pons Finis Terrae Regiae). Het is de Rovertbrug, onmisbaar voor het verkeer naar 's-Hertogenbosch. Voor het onderhoud stonden de inwoners van Weelde, Poppel en Ravels in. Rechts vinden we nog het gehucht Hulsel aangeduid. De eerste aanduiding op Statenbodem is de kerk van Rovert (T.Rovert cuius iam ne vestigium Superest). Het eindpunt van het kaartje is het dorp Hilvarenbeek. Naast de kerk is "De Schuere" getekend, waarop een kruis is aangebracht. Wijst dit op het gebruik van deze schuur als schuilkerk en werd ze bediend door de Jezuïeten? Links van Rovert zijn twee voorraadschuren aangeduid (Horreum Goyle et Horreum Tilborch)."

Tot zover het artikel van de Heer L.Janssens. Met de aanduiding Horreum Goyle et Horreum Tilborch werden uiteraard geen voorraadschuren bedoeld maar wel de schuurkerken van Goirle en Tilburg op Steenvoort. De Rovertse schuurkerk bevond zich ook niet op Statenbodem maar wel op koninklijk (Spaans) grondgebied. De kaart is de oudst bekende afbeelding van Poppel.

De ontwikkeling van een naam Huybs te Ravels

door Willem Paulussen (†)

De stam Huybs mag bij de alleroudste geslachten van Ravels gerekend worden en de continuïteit werd niet onderbroken. De schepenregisters en de rollen van Ravels uit de 16e eeuw, bevatten over deze familie, een schat aan gegevens in verband met koopdagen, testamenten, deling en scheiding van onroerende goederen en erfenissen.

Die Keempe, Kempen en Kemps was de oorspronkelijke familienaam en in 1507 was Jan die Keempe schepen-president van de dingbank van Ravels. In hetzelfde jaar werden vernoemd: Wouter die Keempe Janssoon, Jannen Jans Kempen, Jan Henric Kempe, Barbel Keemps en Laureys Kemps. In 1507 leefde daar ook Huybrecht Kempen, die als de stamvader kan aangezien worden. Huybrecht Kempen had drie kinderen:

- a. Servaes Huybrechts Kemps die ook nog voorkwam onder de namen Faes Huybs Kempen, Servaes Huybs en Faes Huybs
- b. Jenneken Huybrecht Kempe
- c. Goyken Huybrecht Kempe

Servaes Huybs Kempen had als nazaten: Pieter Faes Huybs, Cornelis Faes Huybs en Dymphna Faes Huybs die in 1590 gehuwd was met Aert Jacobs alias Dickens.

De naam Huybs werd reeds geschreven in het midden van de 16e eeuw, want in 1562 was Adriaen Huybs schepen te Ravels. Zijn zoon kwam dan weer voor onder de namen: Pieter Adriaen Huybrechts en Pieter Adriaen Huybs. Deze laatste was in 1581 schepen te Ravels.

Pieter Adriaen Huybrechts was gehuwd met Cornelia Geert Blerincx. De patroniemen bleven lang bestaan en in 1601 was Cornelia Pieter Faes Huybs gehuwd met Jan Baelemans en in 1661 was er sprake van Kerstiaen Cornelis Faes Huybs. Zelfs de naam Kempe dook nog een enkele maal op in Wouter Kempe in 1601. In 1630 overleed Willem Huybs te Ravels.

Jan Huybs was schepen in 1652 en kerkmeester in 1666. Zijn zonen waren Cornelis Jan Huybs en Jacob Jan Huybs. In 1661 ondertekende Jacob Jan Huybs een akte met Jacob Jan Huybrechts. Na 1661 is de naam Huybs definitief gevormd en is er geen sprake meer van Huybrechts of Kempe. Jacob Jan Huybs was gehuwd met Mayken Jacob Peeter Mathijssen in 1670. Sebastianus Huybs was te Ravels geboren op 6 augustus 1679 en hij huwde Maria Dircken. Adrianus Huybs was te Ravels geboren op 21 november 1725 en huwde Maria Lonius op 12 augustus 1756. Hendrik Huybs huwde in 1794 Elisabeth Hoefmans. Sebastianus Huybs huwde op 5 mei 1819 te Ravels Anna Maria Leys. Jan Baptist Huybs was te Ravels geboren op 14 januari 1820 en hij huwde Maria Anna Jansen. Petrus Jacobus Huybs was te Ravels geboren op 28 december 1860 en hij huwde in 1901 Maria Elisabeth Corstiaensen. Uit dit laatste huwelijk leven nog enkele afstammelingen te Ravels.

Te Weelde kwam de naam Huybs reeds vroeger voor dan te Ravels. In de cijnsboeken van de Hertog van Brabant kwam de definitief gevormde naam voor in 1466 en we troffen daar aan: Jan Huybs, Willem Geert Huybs, Katelijne Huybs, Wout Huybs en in 1514 was daar sprake van Jan Meeus Huybs.

Ravels-Centrum (1910)

